

INFORMACJA O DZIAŁALNOŚCI KOLEGIUM INSTYTUTU PAMIĘCI NARODOWEJ – KOMISJI ŚCIGANIA ZBRODNI PRZECIWKO NARODOWI POLSKIEMU W OKRESIE WRZESIEŃ 1999–SIERPIEŃ 2006

WPROWADZENIE

Kolegium Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (Kolegium) stanowi jeden z dwóch ustawowych organów Instytutu.

O ile prezes kieruje Instytutem Pamięci Narodowej, o tyle Kolegium posiada szereg uprawnień i kompetencji, które pozwalają sytuować je jako organ o charakterze doradczo-programowym i kontrolnym. Wyjątkiem jest kompetencja o charakterze administracyjno-prawnym określona w art. 39 ust. 3 ustawy z dnia 18 grudnia 1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (dalej: ustawy o IPN), zgodnie z którym Kolegium jest organem odwoławczym od decyzji prezesa IPN o zatwierdzeniu lub uchyleniu zastrzeżenia dostępu do określonych dokumentów, zgłoszonego przez szefów służb ochrony państwa lub ministra Obrony Narodowej.

Ustawa o IPN przewiduje w art. 65, że wyboru Kolegium Sejm Rzeczypospolitej dokonuje w terminie 1 miesiąca od dnia wejścia w życie ustawy. Termin ten nie został dochowany, albowiem ustawa o IPN weszła w życie z dniem 19 stycznia 1999 r., Sejm zaś dokonał wyboru Kolegium IPN dopiero w dniu 24 lipca 1999 r. Kolegium liczy 11 osób. Kandydatury dwóch z nich zostały zgłoszone przez Krajową Radę Sądownictwa (sędziowie M. Myślińska i W. Olszewski), pozostałe zostały zgłoszone przez co najmniej 35-osobowe grupy posłów. Kryterium wiedzy przydatnej w pracach Instytutu Pamięci Narodowej, jakie stawia członkom Kolegium art. 15 ust. 1 ustawy, przesądziło w znaczącej mierze o tym, że organ ten tworzą historycy (7), w tym archiwista, oraz prawnicy (4).

W czasie kadencji miała miejsce jedna rezygnacja z członkostwa w Kolegium – złożył ją dr Grzegorz Ciecierski w związku z powołaniem w dniu 1 marca 2001 r. na stanowisko zastępcy prezesa Instytutu. W następstwie powstałego wakatu, zgodnie z art. 15 ust. 6 ustawy o IPN, Sejm w dniu 26 kwietnia 2001 r. powołał w skład Kolegium dr. Franciszka Gryciuka. Od tej chwili Kolegium działa w składzie: Stanisław Bartoszek, prof. dr hab. Jan Draus, dr hab. Andrzej Friszke, dr Andrzej Grajewski, dr Franciszek Gryciuk, Jerzy Łankiewicz, sędzia Maria Myślińska, sędzia Włodzimierz Olszewski, prof. dr hab. Andrzej Paczkowski, dr Sławomir Radoń, dr hab. Teofil Wojciechowski. Wszyscy członkowie Kolegium złożyli oświadczenia lustracyjne.

Początek trwającej 7 lat kadencji ustawa wiąże (art. 15 ust. 2) z dniem zebrania się Kolegium na pierwsze posiedzenie. Miało ono miejsce 9 września 1999 r., z udziałem ówczesnego marszałka Sejmu Macieja Płażyńskiego, minister Sprawiedliwości Hanny Suchockiej oraz ministra koordynatora ds. służb specjalnych Janusza Pałubickiego.

Organizację wewnętrzną oraz sposób wykonywania zadań ustalono, przyjmując Regulamin określający tryb działania Kolegium Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu z dnia 17 listopada 1999 r. Zgodnie z § 6 pkt 1 ww. regulaminu, Kolegium spotykało się na posiedzeniach nie rzadziej niż raz w miesiącu, przeciętnie 2 Dokument zawarty w rozdziale 6 został przyjęty przez członków Kolegium IPN w dniu 2 sierpnia 2006 r. 18 razy w ciągu roku. W pierwszym okresie działalności, tj. w miesiącach wrzesień – grudzień 1999 r., posiedzenia odbywały się z reguły raz w tygodniu.

Pracami Kolegium kieruje przewodniczący, którego kadencja, zgodnie z art. 15 ust. 5 ustawy o IPN, trwa 1 rok. Spośród swego grona Kolegium wybierało także — w zależności od zakresu planowanych na dany rok zadań — dwóch lub trzech zastępców przewodniczącego. Funkcję przewodniczącego Kolegium pełnili kolejno: Andrzej Grajewski (1999–2000), Sławomir Radoń (2000–2001), Maria Myślińska (2001–2002), Andrzej Paczkowski (2002–2003), Franciszek Gryciuk (2003–2004), Sławomir Radoń (2004–2005), Andrzej Grajewski (2005–2006).

* * *

1. Wybory kandydata na prezesa IPN

Pierwszą wymienioną w ustawie o IPN – w art. 10 – kompetencją Kolegium jest zgłoszenie Sejmowi kandydata na prezesa Instytutu. Ustawa nie określiła sposobu wyłonienia kandydata na prezesa na pierwszą kadencję, sprawa ta pozostała więc w wyłącznej gestii Kolegium. Bardziej szczegółowo ustawa reguluje wyłonienie przez Kolegium kandydata na prezesa na kolejną kadencję. Art. 10 ust. 3 stanowi, że nie wcześniej niż na 6 miesięcy i nie później niż na 3 miesiące przed upływem kadencji prezesa IPN przewodniczący Kolegium ogłasza publiczny konkurs na to stanowisko według zasad i w trybie określonym przez Kolegium. Przepis ten nakazuje, aby odbywające się w ramach konkursu przesłuchania kandydatów na stanowisko prezesa miały charakter publiczny. W toku swych działań Kolegium zrealizowało zarówno zapis art. 66, jak i art. 10 ust. 3 ustawy.

a) Wybór kandydata na prezesa IPN na pierwszą kadencję

W ustanowionym przez ustawę (art. 66) terminie miesiąca od pierwszego posiedzenia, 13 września 1999 r. Kolegium przyjęło harmonogram wyłaniania kandydata na prezesa IPN, o czym powiadomiło na piśmie marszałka Sejmu.

Na posiedzeniu w dniu 22 września 1999 r. Kolegium zaakceptowało do dalszego postępowania cztery osoby przedstawione do stanowiska prezesa Instytutu Pamięci Narodowej.

1 października 1999 r. odbyło się wstępne głosowanie, w którym większość głosów poparcia uzyskała kandydatura W. Kuleszy. Po otrzymaniu za pośrednictwem marszałka Sejmu zapewnienia ministra-członka Rady Ministrów Janusza Pałubickiego, że osoba ta spełnia warunki określone w art. 11 ust. 2a i 2b ustawy o IPN (pismo z 5 października 1999 r., GJP 4401-18/3/99), w dniu 6 października Kolegium jednogłośnie wskazało W. Kuleszę jako kandydata na prezesa IPN.

W głosowaniu sejmowym nad wnioskiem Kolegium o powołanie W. Kuleszy na prezesa Instytutu Pamięci Narodowej, które odbyło się w dniu 12 listopada 1999 r., wskazany kandydat nie uzyskał wymaganej większości 3/5 głosów. W następstwie decyzji Sejmu Kolegium ponownie przystąpiło do wyłonienia kandydata na stanowisko prezesa IPN.

22 grudnia 1999 r. Kolegium zaakceptowało do dalszego postępowania zgłoszenia dotyczące pięciu osób. W wyniku głosowania wstępnego rekomendację Kolegium uzyskał prof. A. Chwalba. W głosowaniu zatwierdzającym, które miało miejsce 19 stycznia 2000 r., ośmiu członków Kolegium poparło kandydaturę prof. A. Chwalby, który został przedstawiony marszałkowi Sejmu jako kandydat na prezesa IPN. W związku z rezygnacją prof. Chwalby w dniu 24 stycznia 2000 r. z ubiegania się o stanowisko prezesa IPN procedura wyłonienia kandydata musiała zostać przeprowadzona ponownie.

W ramach trzeciej procedury 9 lutego 2000 r. zaakceptowano zgłoszenia dotyczące ośmiu osób. W poprzedzonym spotkaniach z każdą z ww. osób głosowaniu żadna nie uzyskała poparcia większości członków Kolegium (B. Borusewicz otrzymał pięć głosów, pozostali nie uzyskali żadnego głosu poparcia).

Kiedy po raz czwarty zamknięto listę ubiegających się o stanowisko prezesa IPN (8 marca 2000 r.), obejmowała ona trzynaście osób, z czego do dalszego postępowania zakwalifikowano dziewięć. Po przeprowadzeniu rozmów z osobami kandydującymi, w głosowaniu równą liczbę po pięć głosów poparcia uzyskali B. Borusewicz i J. Polaczek. W kolejnym głosowaniu, przeprowadzonym 3 kwietnia 2000 r. wymaganą większość sześciu głosów poparcia uzyskał J. Polaczek, który jednakże w dniu 26 kwietnia 2000 r. złożył na ręce marszałka Sejmu rezygnację z ubiegania się o stanowisko prezesa IPN.

Do dnia 10 maja 2000 r., kolejnego zakreślonego przez Kolegium terminu zgłoszeń osób ubiegających się o stanowisko prezesa IPN, napłynęły zgłoszenia dotyczące trzech osób. Do dalszego postępowania Kolegium zakwalifikowało jedynie prof. L. Kieresa. 17 maja 2000 r., po spotkaniu z prof. Kieresem, przeprowadzono głosowanie, w którym kandydatura L. Kieresa uzyskała osiem głosów poparcia. Tego samego dnia kandydatura prof. Kieresa została

przedstawiona marszałkowi Sejmu. Sejm powołał prof. Leona Kieresa na stanowisko prezesa IPN w dniu 8 czerwca 2000 r.

b) Wybór kandydata na prezesa IPN na drugą kadencję

Zgodnie z treścią art. 10 ust. 3 ustawy o IPN, na 4 miesiące przed końcem pierwszej kadencji prezesa Instytutu Pamięci Narodowej, na podstawie *Uchwały Nr 2/05 Kolegium IPN z dnia 2 lutego 2005 r. w sprawie zasad i trybu przeprowadzenia konkursu na stanowisko Prezesa Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu*, Przewodniczący Kolegium ogłosił publiczny konkurs na stanowisko prezesa Instytutu. Ogłoszenie o konkursie – precyzujące wymagania wobec osób ubiegających się o stanowisko prezesa IPN, zawierające wykaz wymaganych dokumentów i oświadczeń kandydata oraz terminy dotyczące składania aplikacji – na podstawie decyzji Kolegium została opublikowana w dziennikach „Gazeta Wyborcza” i „Rzeczpospolita” oraz na stronach internetowych IPN.

W terminie zakreślonym przez Kolegium (15 marca 2005 r.) wpłynęły zgłoszenia trzech osób. Na posiedzeniu w dniu 13 kwietnia 2005 r. Kolegium zaakceptowało do dalszego postępowania zgłoszenia dwóch osób, w tym ustępującego prezesa L. Kieresa. W dniu 18 maja 2005 r. odbyły się publiczne przesłuchania kandydatów przez Kolegium. W głosowaniu tajnym, jakie nastąpiło po przesłuchaniach, Kolegium nie wyłoniło kandydata na stanowisko prezesa Instytutu, gdyż żaden z kandydatów nie uzyskał wymaganego minimum (6) głosów (kandydatura L. Kieresa uzyskała trzy głosy poparcia, sześć głosów „przeciw” oraz dwa wstrzymujące). Wobec braku rozstrzygnięcia przewodniczący Kolegium niezwłocznie ogłosił nowy konkurs, według dotychczasowych zasad.

W odpowiedzi na ogłoszenie o konkursie na stanowisko prezesa IPN do dnia 15 sierpnia 2005 r. wpłynęło siedemnaście zgłoszeń, z czego Kolegium na posiedzeniu w dniu 24 sierpnia 2005 r., akceptując rekomendacje prezydium, zakwalifikowało do postępowania konkursowego zgłoszenia dziesięciu osób. Na posiedzeniu w dniu 14 września – po zapoznaniu się z odpowiedziami Instytutu Pamięci Narodowej, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu i Wojskowych Służb Informacyjnych na zapytanie dotyczące spełnienia przez kandydatów warunków, o których mowa w art. 11 ust. 2 i 2b ustawy o IPN, oraz po szczegółowym zapoznaniu się z przedstawionymi przez upoważnione organy dokumentami archiwalnymi – Kolegium podjęło decyzję o dopuszczeniu do drugiego etapu konkursu, tj. publicznych przesłuchań dziesięciu kandydatów (większością głosów nie został dopuszczony A. Przewoźnik). Przesłuchania odbyły się 21 września 2005 r. W wyniku tajnego głosowania przeprowadzonego po zakończeniu przesłuchań wymaganą większość głosów (6) uzyskał J. Kurtyka. W następstwie wyniku głosowania Kolegium przyjęło uchwałę nr 4/05 w sprawie wyłonienia kandydata na stanowisko Prezesa IPN-KŚZpNP. Rozpatrując wniosek Kolegium IPN, Sejm RP powołał Janusza Kurtykę na stanowisko prezesa IPN w dniu 9 grudnia 2005 r.

2. Zadania związane z zasobem archiwalnym Instytutu Pamięci

Zagadnienia związane z funkcjonowaniem archiwum IPN stanowiły przedmiot głównej aktywności Kolegium. Problematyki archiwalnej dotyczy najwięcej ustawowych zadań Kolegium. W zgodnym przekonaniu wszystkich członków Kolegium najważniejszym zadaniem nowo powstałego Instytutu było zgromadzenie zasobu archiwalnego w drodze przejścia od instytucji wymienionych w art. 25 ustawy o IPN dokumentów archiwalnych przez nie wytworzonych.

Z uwagi na ogrom problematyki oraz ujawnionych trudności w połowie 2003 r. z inicjatywy Kolegium został powołany w IPN Zespół roboczy ds. analizy procedur udostępniania dokumentów z udziałem członków kierownictwa BUiAD, BEP, Biura Prawnego i Biura Ochrony, którego pracami kierował członek Kolegium, dr Sławomir Radoń. Wynikiem prac zespołu były m.in. zmiany w regulaminie udostępniania akt do celów

służbowych pozwalające na przyspieszenie realizacji wniosków o dostęp do dokumentów oraz podjęcie decyzji o przetworzeniu spisów zdawczo-odbiorczych opatrzonych klauzulami tajności w sposób umożliwiający podanie informacji o dokumentach w czytelniach Instytutu. Jedną z konkluzji prac zespołu była ta, że określenie „cel naukowo-badawczy” należy traktować przedmiotowo, a nie podmiotowo, tzn. nie jest istotne formalne miejsce zatrudnienia osoby wnioskującej, ale charakter prowadzonej przez nią kwerendy (zobacz pkt 2d spisu treści), co otworzyło możliwość prowadzenia badań naukowych przez osoby innych niż historyczna specjalności.

Kolegium zwracało uwagę nie tylko na formalną stronę działalności archiwalnej IPN, ale także na kwestie techniczne i organizacyjne. W zgodnej ocenie Kolegium czytelnie Instytutu zostały zaprojektowane na zbyt małą liczbę użytkowników. Naciski Kolegium doprowadziły do przeprojektowania Czytelni akt im. G. Jakubowskiego w Warszawie, jak też do wydłużenia pracy warszawskiej czytelni do godz. 19.00. we wszystkie dni robocze (w oddziałach czytelnie funkcjonują w systemie zmianowym w określone dni tygodnia).

a) działania dotyczące przejęcia do zasobów archiwalnych IPN dokumentów spraw, o których mowa w art. 1 ustawy, i oceny ich kompletności

Podkreślenia wymaga, że choć zapis ustawowy nakazujący dotychczasowym dysponentom dokumentów wytworzonych przez organy bezpieczeństwa PRL przygotowanie ich do przekazania do IPN w ciągu 60 dni od dnia wejścia w życie ustawy o IPN można zasadnie uznać za nierealistyczny, przekazywanie dokumentów przez instytucje wskazane w art. 25 ustawy (minister Spraw Wewnętrznych i Administracji, szef Urzędu Ochrony Państwa, minister Obrony Narodowej, minister Sprawiedliwości, prezesi sądów powszechnych i wojskowych, prokuratorzy kierujący powszechnymi i wojskowymi jednostkami organizacyjnymi prokuratury, dyrektorzy: Archiwum Akt Nowych oraz innych archiwów państwowych) przeciągnęło się ponad wszelkie oczekiwania, tak że proces gromadzenia zasobu archiwalnego nie został definitywnie zakończony mimo upływu 7 lat od dnia wejścia w życie ustawy o IPN. Niemniej jednak przejęto w tym czasie ponad 99 proc. szacowanego zasobu archiwalnego.

Kolegium IPN już w pierwszych tygodniach swej działalności podjęło rozmowy z przedstawicielami Urzędu Ochrony Państwa (płk Z. Nowek), Centralnego Archiwum MSWiA (G. Jakubowski) i Wojskowych Służb Informacyjnych (gen. T. Rusak, płk M. Kulita) mające na celu oszacowanie wielkości zasobu archiwalnego podlegającego przekazaniu do IPN. W drugim miesiącu od formalnego powstania Instytutu, tj. objęcia stanowiska prezesa IPN przez prof. L. Kieresa, Kolegium podjęło Uchwałę nr 9/00 z dnia 24 sierpnia 2000 r. w sprawie zasad i trybu przejmowania dokumentów archiwalnych przez Instytut Pamięci Narodowej – Komisję Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (załącznik nr1), wskazującą także kolejność przejmowania dokumentów oraz ich docelową lokalizację.

W związku z przedłużającym się procesem przekazywania dokumentów archiwalnych przez instytucje do tego zobowiązane Kolegium sukcesywnie podejmowało działania mające na celu monitorowanie tego procesu zarówno w drodze odbierania bieżących informacji w tym zakresie od kierownictwa IPN, jak też poprzez bezpośrednie spotkania i negocjacje z przedstawicielami służb zobligowanych do przekazania dokumentów. W drugim roku działalności Instytutu (lipiec 2001– czerwiec 2002) dwukrotnie składali przed Kolegium informacje szefowie Urzędu Ochrony Państwa: Zbigniew Siemiątkowski (w listopadzie 2001 r.) i Andrzej Barcikowski (w maju 2002 r.). Ponadto na posiedzeniu Kolegium informacje o procesie przekazywania dokumentów do zasobu IPN przedłożył szef Wojskowych Służb Informacyjnych płk Marek Dukaczewski (w grudniu 2001 r.). Członkowie Kolegium dokonali krytycznej oceny kryteriów kwalifikowania dokumentów do tzw. zbioru zastrzeżonego, przedstawionych przed Urząd Ochrony Państwa w czerwcu 2002 r. m.in. w osobnym stanowisku z 12 czerwca 2002 r. Kolegium wyraziło brak akceptacji dla praktyki kierowania przez UOP do tzw. zbioru zastrzeżonego (wyodrębniony tajny zbiór, o którym

mowa w art. 39 ustawy o IPN) dokumentów tylko na tej podstawie, że w przeszłości były wytworzone przez kontrwywiad i wywiad MSW.

Kolegium odegrało aktywną rolę w kwestii zawarcia porozumienia pomiędzy prezesem Instytutu Pamięci Narodowej a naczelnym dyrektorem Archiwów Państwowych. Z inicjatywy Kolegium doszło do utworzenia wspólnego zespołu, który pod przewodnictwem członka Kolegium dr Sławomira Radonia wypracował treść porozumienia. Uprzednio, w styczniu 2002 r., Kolegium spotkało się z naczelnym dyrektorem Archiwów Państwowych, prof. Darią Nałęcz.

24 lipca 2002 r. informację na temat przekazywania materiałów archiwalnych złożył przed Kolegium dyrektor Centralnego Archiwum Wojskowego, komandor Waldemar Wójcik. 4 września 2002 r. z inicjatywy Kolegium odbyło się spotkanie z przedstawicielami Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu oraz Straży Granicznej, mające na celu uzgodnienie zasad dalszej współpracy i zakresu ochrony informacji zawartych w przekazywanej do archiwum IPN dokumentacji. W związku z bliskim – jak można było wówczas sądzić – końcem przejmowania akt od Wojskowych Służb Informacyjnych 26 czerwca 2003 r. Kolegium gościło Szefa WSI, gen. Marka Dukaczewskiego. Równocześnie Kolegium stale monitorowało postępy w pracach nad porozumieniem o współpracy pomiędzy Instytutem Pamięci Narodowej a Agencją Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Agencją Wywiadu.

Mimo upływu kolejnego roku proces gromadzenia akt nadal nie został ukończony, w związku z czym Kolegium domagało się wyjaśnień od szefów właściwych służb. 14 kwietnia 2004 r. informację na temat przekazywania materiałów archiwalnych złożyli przed Kolegium szef Agencji Wywiadu, Zbigniew Siemiątkowski, oraz dyrektor Biura Ewidencji i Archiwum Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Sławomir Grabik. 19 maja 2004 r. Kolegium ponownie gościło szefa WSI, gen. Marka Dukaczewskiego. Równocześnie Kolegium stale monitorowało postępy w pracach nad porozumieniem o współpracy pomiędzy prezesem Instytutu Pamięci Narodowej a Ministrem Obrony Narodowej w zakresie dostępu do akt tzw. zbioru zastrzeżonego (porozumienie to podpisane zostało 20 maja 2004 r.).

Niesatysfakcjonujący wynik procesu gromadzenia zasobu archiwalnego był powodem, że na przestrzeni 2004 r. Kolegium po raz kolejny zwróciło się o dalsze wyjaśnienia w tej sprawie bezpośrednio do instytucji wymienionych w art. 25 ustawy. 21 lipca 2004 r. informację na temat przekazywania materiałów archiwalnych złożyli przed Kolegium zastępca szefa Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Zbigniew Goszczyński oraz dyrektor Departamentu Kontrwywiadu ABW, gen. bryg. Maciej Hunia. 8 września 2004 r. informację na temat stanu zaawansowania procesu przekazywania akt złożył Kolegium szef Agencji Wywiadu, Andrzej Ananicz.

W czerwcu 2005 r. Kolegium rozpatrzyło, przedstawione przez prezesa Instytutu i dyrektora Biura Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów IPN, szczegółowe informacje o zaawansowaniu procesu przejmowania materiałów archiwalnych instytucji, o których mowa w art. 25 ustawy o IPN. Z inicjatywy Kolegium prezes IPN ponowił pisemne wystąpienia do szefów właściwych instytucji i służb w sprawie zakończenia przekazywania akt (szczegółowe informacje na temat napływu materiałów do zasobu archiwalnego Instytutu w poszczególnych latach znajdują się w „Informacjach o działalności IPN-KŚZpNP” dostępnych na stronie internetowej IPN).

Z kolei w związku z upublicznieniem przez środki społecznego przekazu informacji, jakoby w ramach procesu przekazywania dokumentów archiwalnych Wojskowych Służb Informacyjnych do IPN miały miejsce nieprawidłowości, Kolegium gościło w dniu 5 października 2005 r. szefa WSI, gen. Marka Dukaczewskiego, który udzielił wyjaśnień w tej sprawie. W oparciu o uzyskane wyjaśnienia Kolegium stwierdziło, że brak jest podstaw do twierdzenia, że miały w tym względzie nieprawidłowości, w szczególności przypadki naruszenia prawa.

Na przestrzeni 2005 r. szefowie instytucji wskazanych w art. 25 ustawy o IPN w odpowiedzi na zapytanie prezesa Instytutu Pamięci Narodowej złożyli pisma, w których

potwierdzali przekazanie do zasobu archiwalnego należnych dokumentów, bądź też informowali o materiałach pozostałych do przekazania. Pismem z dnia 4 stycznia 2005 r. skierowanym do prezesa IPN szef Agencji Wywiadu, Andrzej Ananicz, poinformował o zakończeniu przekazywania akt do zasobu IPN (z wyjątkiem: 1. niektórych dokumentów operacyjnych, legalizacyjnych i administracyjnych; 2. materiałów archiwalnych wypożyczonych przez Zarząd Wywiadu b. UOP na potrzeby prowadzonych postępowań lustracyjnych lub sądowych, a niezwróconych Agencji Wywiadu wobec trwających procesów w sprawach, których dotyczą wypożyczone akta; 3. materiałów, które ze względów bezpieczeństwa państwa powinny znaleźć się w zbiorze zastrzeżonym IPN, a dotyczące których wnioski o zastrzeżenie zostały przekazane do prezesa IPN).

W związku ze zmianami na stanowiskach szefów większości spośród instytucji, będących poprzednio dysponentami dokumentów archiwalnych wytworzonych przez organy bezpieczeństwa PRL, Kolegium, mając na celu uzyskanie potwierdzenia deklaracji poprzedników, odbyło w 2006 r. serię spotkań z nowymi szefami Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Wojskowych Służb Informacyjnych i Ministerstwa Obrony Narodowej (15 lutego, 24 maja, 13 czerwca).

Informację o zakończeniu procesu przekazywania dokumentów wytworzonych do dnia 6 maja 1990 r., których dysponentem był Zarząd Wywiadu b. UOP, a następnie Agencja Wywiadu, przedstawił płk Zbigniew Nowek pismem z dnia 22 czerwca 2006 r.

b) wydawanie decyzji w sprawie umieszczania określonych materiałów w zbiorze zastrzeżonym

Kolegium, działając na podstawie art. 39 ust. 3 ustawy o IPN, 10 grudnia 2003 r. po raz pierwszy podjęło decyzję jako organ drugiej instancji w postępowaniu dotyczącym zastrzeżenia dostępu do określonych dokumentów.

Podczas swojej kadencji Kolegium rozpatrzyło dziesięć odwołań od decyzji prezesa IPN odmawiających umieszczenia materiałów w zbiorze zastrzeżonym, podtrzymując stanowisko prezesa w całości lub w części albo je uchylając. Decyzje zawierały od kilku do kilkuset jednostek archiwalnych, z którymi zapoznawali się członkowie Kolegium.

c) ustalanie zasad archiwizacji dokumentów przy ich ocenie, porządkowaniu, udostępnianiu, przechowywaniu i administrowaniu

Kolegium wielokrotnie zwracało uwagę na konieczność sporządzenia powszechnie dostępnych pomocy archiwalnych, zdając sobie sprawę z wagi dostępu do informacji o zasobie dla efektywnego prowadzenia badań naukowych oraz respektowania zasady jawności. W zaleceniu dla kierownictwa Instytutu, przyjętym na posiedzeniu w dniu 14 maja 2003 r., Kolegium wskazało na potrzebę intensyfikacji opracowywania pomocy archiwalnych, nawet kosztem odstąpienia od sprawdzania, czy rzeczywista zawartość poszczególnych jednostek archiwalnych odpowiada informacjom wynikającym z posiadanych inwentarzy (spisów), z zastrzeżeniem, iż pomoce archiwalne będą zawierały informację o możliwej niezgodności z faktyczną zawartością akt.

Kolegium rozpatrywało także konkretne kwestie związane z zasadami archiwizacji. Należała do nich sprawa tzw. jedynek, tzn. dokumentów noszących nadaną przez organa bezpieczeństwa państwa sygnaturę „I”. W powszechnym przekonaniu osób zainteresowanych tematyką materiałów SB sygnaturą taką oznaczano dokumenty tajnych współpracowników, mimo iż były nią również oznaczane dokumenty kandydatów na tajnych współpracowników. Zważywszy na ewentualne zarzuty, iż pomoce archiwalne umożliwiają ich użytkownikom identyfikację tajnych współpracowników, Kolegium na posiedzeniu w dniu 29 października 2003 r. przyjęło stanowisko, w myśl którego pomoce ewidencyjne sporządzone do akt oznaczonych przez wytwórców sygnaturą „I” nie będą zawierały tej sygnatury, lecz jako jedyną – sygnaturę nadaną przez pracowników Instytutu, oraz uznało, iż właściwym byłoby umieszczenie w tym katalogu sygnatur akt osobowych funkcjonariuszy i pracowników służb specjalnych. Fakt ten jest istotny z uwagi na późniejsze wydarzenia związane z publikacją

tw. listy Wildsteina, przede wszystkim zarzuty i decyzje Generalnego Inspektora Ochrony Danych Osobowych.

Kolegium także wielokrotnie, począwszy od 2003 r., stwierdzało potrzebę opracowania przewodnika po zbiorach archiwalnych IPN, zawierającego nazwy zespołów, daty graniczne i objętość (liczbę jednostek archiwalnych), zarówno w formie broszury, jak informacji elektronicznych na stronach internetowych IPN. Dotychczas informacje tego rodzaju dostępne są wyłącznie w niewyodrębnionej formie na stronach internetowych IPN.

Po raz pierwszy w 2003 r. członkowie Kolegium zwracali uwagę na potrzebę stworzenia katalogu zbiorów ikonograficznych i katalogu zbiorów dźwiękowych, zdając sobie sprawę z wagi materiałów audiowizualnych dla działań edukacyjnych Instytutu. Prace katalogowe w tym zakresie trwają.

Na posiedzeniu w dniu 15 lutego 2006 r. członkowie Kolegium zapoznali się z raportem prezesa IPN i dyrektora Biura Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów na temat stanu archiwów i oceny działalności BUiAD dokonanych w drugiej połowie stycznia 2006 r. i podsumowujących okres lat 2000–2005. Prace związane z uporządkowaniem stanu archiwaliów (m.in. 300 worków dokumentacji o nierozpoznanej zawartości) i reorganizacją BUiAD zostały zapoczątkowane w pierwszym tygodniu stycznia 2006 r. Jednym z efektów tych prac było opracowanie zarządzenia zmieniającego strukturę organizacyjną Biura Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów, pozytywnie zaopiniowanego przez Kolegium w dniu 22 lutego 2006 r.

d) ustalanie zasad wglądu w dokumenty oraz zasad ich publikowania

Ustawa o IPN szczegółowo określiła zasady udostępniania dokumentów archiwalnych osobom pokrzywdzonym (w rozumieniu art. 6 ustawy o IPN), w związku z czym kwestia ta nie wymagała przyjmowania regulacji niższego rzędu. Odmienne natomiast przedstawia się sytuacja innych podmiotów zainteresowanych poznaniem dokumentów z uwagi na wykonywany zawód: historyków i dziennikarzy. Mając to na względzie, Kolegium przyjęło uchwały precyzujące zasady dostępu do dokumentów zgromadzonych w zasobie archiwalnym IPN tych grup zawodowych, które pełnią misję społeczną informowania opinii o historii najnowszej.

Ustawa o IPN nie pozostawia wątpliwości, że dokumenty archiwalne IPN podlegają udostępnianiu w celu prowadzenia badań naukowych. Nie określa przy tym ewentualnego zakresu przedmiotowego (dyscyplin naukowych) dopuszczalnych badań w oparciu o materiały archiwalne IPN ani też nie precyzuje kryteriów, jakie muszą spełniać badacze, aby uzyskać dostęp do żądanych dokumentów. Z uwagi na specyfikę informacji zawartych w dokumentach tworzących zasób IPN kwestia ta budziła wątpliwości. Konstytucyjna zasada wolności badań naukowych konfrontowana być musiała z potrzebą zagwarantowania rzetelności prowadzonych badań. Kolegium przyjęło uchwałę w sprawie udostępniania dokumentów do celów naukowobadawczych wraz ze wzorem wniosku o wyrażenie zgody na wykorzystanie z dokumentów. Zasady udostępniania dokumentów badaczom były doprecyzowane w późniejszym toku działalności Instytutu zgodnie z zaleceniami Kolegium (np. wprowadzenie wymogu przedstawiania rekomendacji promotora przez badaczy niemających stopnia doktora).

O ile procedura udostępniania dokumentów do celów badawczych wymagała jedynie uszczegółowienia, o tyle przedmiotem zasadniczych kontrowersji wyrażanych w debacie publicznej była kwestia udostępniania akt archiwalnych Instytutu dziennikarzom. 2 czerwca 2004 r. Kolegium, mając na względzie brak precyzji przepisów ustawy o IPN i wymogi praktyki, przyjęło uchwałę w sprawie udostępniania dokumentów przedstawicielom środków społecznego przekazu. Stanowi ona, iż dokumenty wytworzone przez organy bezpieczeństwa PRL „mogą być udostępniane przedstawicielom środków społecznego przekazu w celu ich wykorzystania dla przeprowadzenia badań naukowych, w niezbędnym zakresie i w sposób nie naruszających praw tych osób [pokrzywdzonych lub osób trzecich, w tym funkcjonariuszy, pracowników i współpracowników organów bezpieczeństwa państwa]”. Tym samym

wskazano, że dziennikarze są uprawnieni do korzystania z akt IPN, o ile prowadzą badania naukowe. Kolegium świadome, że regulacja zawarta w przywołanej uchwale nie była ściśle przestrzegana, wielokrotnie poddawało krytyce na swych posiedzeniach, w obecności prezesa IPN, przypadki rażącego jej naruszenia (przykładowo – udostępnienia „z dnia na dzień” reporterce „Wiadomości” TVP akt dotyczących H. Szlajfera w czerwcu 2005 r.). Wobec częstych „newsów” w mediach elektronicznych, mających za przedmiot informacje pochodzące z akt IPN, Kolegium z początkiem 2005 r. zaleciło zaostrożenie warunków udostępniania akt dziennikarzom poprzez wymóg przedstawiania pisma rekomendującego redaktora naczelnego lub wydawcy.

Ponadto Kolegium występowało w obszarze spraw dotyczących wykorzystywania akt archiwalnych z propozycjami konkretnych rozwiązań mających przyspieszyć udostępnianie akt i wydawanie kserokopii materiałów archiwalnych badaczom. Ich wdrożenie przyniosło np. w 2005 r. zwiększenie tempa wydawania kserokopii do celów naukowo-badawczych.

e) ustalanie priorytetów w sprawach wniosków poszczególnych osób i próśb instytucji oraz organów władzy publicznej i innych podmiotów

Wraz z rozpoczęciem działalności pionu archiwalnego Kolegium podjęło się opracowania zasad udostępniania dokumentów archiwalnych.

Na posiedzeniu w dniu 6 września 2000 r. Kolegium przyjęło kryteria pierwszeństwa w uzyskaniu dostępu do wnioskowanych dokumentów/otrzymania odpowiedzi na zapytanie o status. Do kryteriów tych zaliczono:

- 1) wiek wnioskodawcy/pytającego;
- 2) stan zdrowia;
- 3) cele rehabilitacyjne lub odszkodowawcze dostępu do dokumentów;
- 4) uzyskanie dokumentów zaprzeczających rzekomej współpracy z organami bezpieczeństwa;
- 5) skazanie za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego lub praw człowieka;
- 6) ochrona dóbr osobistych wnioskodawcy/pytającego.

Powyższe kryteria pierwszeństwa zostały wymienione w przyjętym równocześnie formularzu wniosku o udostępnienie dokumentów/zapytanie o status pokrzywdzonego.

Kilkakrotnie Kolegium podejmowało kwestię kryteriów przyznawania statusu pokrzywdzonego. Dyskutowane były podstawy do odmowy uznania za pokrzywdzonego, a także problem jednakowej odpowiedzi dla osób, którym odmówiono dostępu, i osób, co do których brak dokumentów w archiwum IPN. Na posiedzeniu w dniu 9 marca 2005 r. Kolegium zaaprobowało wprowadzenie do znowelizowanej ustawy o IPN zapisów m.in. o tym, że:

- pokrzywdzony to osoba, na temat której organy bezpieczeństwa PRL zbierały materiały, które zachowały się w IPN;
- osoby, co do których nie zachowały się akta służb PRL, były informowane, że właśnie to jest powodem nienadania statusu pokrzywdzonego;
- osoby, które nie otrzymały statusu pokrzywdzonego, ponieważ materiały posiadane przez IPN wskazują, że współpracowały z organami bezpieczeństwa PRL, były informowane, że właśnie to jest przyczyną nienadania statusu pokrzywdzonego.

3. Ocenianie polityki ścigania przez Instytut Pamięci Narodowej przestępstw, o których mowa w art. 1 pkt 1 lit. a) ustawy o IPN

Uprawnienie do formułowania ocen polityki ścigania przestępstw realizowanej przez pion śledczy Instytutu Pamięci Narodowej nie daje podstaw do wpływania na poszczególne decyzje procesowe w prowadzonych przez prokuratorów IPN śledztwach, pozwala jednak na ustosunkowanie się do ogólnych kierunków działań podejmowanych w zakresie ścigania zbrodni nazistowskich, komunistycznych i innych, o których mówi art. 1 pkt 1 lit. a) ustawy

o IPN. Okazją do formułowania tego rodzaju ocen w każdym roku działalności IPN była dyskusja nad sprawozdaniem rocznym (zob. pkt 5 spisu treści) z działalności Instytutu. Kolegium systematycznie odbierało także informacje o bieżącej działalności Głównej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu i pojawiających się w pracy prokuratorów IPN problemach oraz rocznych planach działalności.

W zamiarze podsumowania 5 lat działalności pionu śledczego Instytutu Pamięci Narodowej, po dokonaniu analizy uprzednio przedłożonych przez dyrektora Głównej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu informacji o działalności tego pionu, Kolegium w dniu 14 września 2005 r. po raz pierwszy zajęło formalne stanowisko (załącznik nr 2) w sprawie oceny polityki ścigania przestępstw przez prokuratorów IPN. Stanowisko to zawierało krytyczną ocenę, w szczególności efektywności i długotrwałości postępowań oraz braku właściwego nadzoru nad śledztwami oddziałowych komisji.

Niezależnie od ocen dotyczących całokształtu prac pionu śledczego Kolegium w sposób szczególny interesowało się przebiegiem kilku śledztw o szczególnym znaczeniu z uwagi na żywe zainteresowanie opinii publicznej. Pierwszym z tych postępowań było śledztwo w sprawie zbrodni popełnionej na osobach narodowości żydowskiej w miejscowości Jedwabne latem 1941 r. (sygn. S1/00/Zn). Kolegium gościło na swych posiedzeniach prowadzącego śledztwo prokuratora R. Ignatiewa w listopadzie 2001 r. i w maju 2002 r., dzieląc się uwagami na temat przyjętych w śledztwie hipotez. Członkowie Kolegium zwracali uwagę na konieczność przeprowadzenia pogłębionej kwerendy w archiwach niemieckich i rosyjskich. Na wniosek Kolegium prezes Instytutu zlecił przeprowadzenie odpowiedniej kwerendy w archiwach niemieckich. Kolegium odebrało także od prok. Ignatiewa (8 maja 2002 r.) informację dotyczącą końcowych ustaleń śledztwa w sprawie udziału ludności polskiej w zbrodni popełnionej na osobach narodowości żydowskiej w miejscowości Jedwabne latem 1941 r.

Kolejnym śledztwem, któremu Kolegium poświęciło szczególną uwagę, jest śledztwo w sprawie funkcjonowania w strukturach MSW związku przestępczego mającego na celu dokonywanie przestępstw wobec działaczy opozycji politycznej i duchowieństwa (sygn. S17/06/Zk). Kolegium kilkakrotnie wysłuchało informacji o przebiegu śledztwa złożonych przez dyrektora Głównej Komisji. 10 marca 2004 r. informację o śledztwie na prośbę Kolegium przedstawił prowadzący je prokurator A. Witkowski. W oparciu o relację prok. Witkowskiego oraz informacje dyrektora GK i prokuratora nadzorującego śledztwo (A. Kura) Kolegium nabrało przekonania, że śledztwo prowadzone jest niewłaściwie. Wskazywano m.in. na niewłaściwie określony, niezwykle szeroki, także w perspektywie czasowej, zakres śledztwa, uniemożliwiający racjonalny plan postępowania. W obrębie wątku dotyczącego kierowniczego sprawstwa zabójstwa ks. J. Popiełuszki członkowie Kolegium wskazali na zaniedbania dotyczące badań archiwalnych, jak też niepodjęcie przesłuchań osób mogących mieć istotną wiedzę w sprawie, z uwagi na udział w tzw. procesie toruńskim lub jego obserwowanie. Uwzględniając uwagi Kolegium, dyrektor GK podjął decyzję o wyodrębnieniu wątku dotyczącego kierowniczego sprawstwa zabójstwa ks. J. Popiełuszki do osobnego postępowania. Z krytyką Kolegium spotkał się moment wprowadzenia w życie tej decyzji – tuż przed 20 rocznicą śmierci ks. Jerzego, oraz fakt, że postępowanie to powierzono Oddziałowej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Katowicach, podczas gdy większość świadków mieszka w Warszawie. Obie te okoliczności przyczyniły się niestety do różnorodnych spekulacji medialnych, dalekich od prawdy o motywacji podjęcia decyzji, jednak uderzających w prestiż i wizerunek Instytutu Pamięci Narodowej.

28 kwietnia 2004 r. po wysłuchaniu informacji dyrektora GKŚZpNP na temat śledztwa w sprawie zbrodni katyńskiej, prowadzonego od 13 lat przez Naczelną Prokuraturę Wojskową Federacji Rosyjskiej, Kolegium przyjęło stanowisko, w którym wyraziło przekonanie, iż na Instytucie Pamięci Narodowej „spoczywa ustawowa, moralna i historyczna odpowiedzialność za wyjaśnienie wszystkich okoliczności jednego z największych polskich dramatów XX wieku”, zaznaczając równocześnie, że ewentualna decyzja o podjęciu

własnego śledztwa w tej sprawie powinna być „poprzedzona konsultacjami z prezydentem RP oraz rządem RP”. Uwzględniając stanowisko Kolegium, 30 listopada 2004 r. prokurator Oddziałowej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Warszawie (M. Kuźniar-Plota) wydał postanowienie o wszczęciu śledztwa w sprawie zbrodni katyńskiej (sygn. S38/04/Zk) – ogłoszone podczas konferencji prasowej w dniu 1 grudnia 2004 r.

Na posiedzeniu w dniu 4 kwietnia 2001 r. Kolegium zwróciło uwagę na konieczność wszczęcia śledztwa dotyczącego aspektów prawnych wprowadzenia stanu wojennego. Członkowie Kolegium zapoznali się ze stanem gromadzonej na potrzeby przyszłego postępowania dokumentacji. 18 października 2004 r. Oddziałowa Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Katowicach wszczęła śledztwo w sprawie zbrodni komunistycznej (sygn. S101/04/Zk) popełnionej przez funkcjonariuszy państwa komunistycznego – członków byłej Rady Państwa w dniu 13 grudnia 1981 r. w Warszawie, polegającej na przekroczeniu przysługujących im uprawnień i uchwaleniu wbrew Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 22 lipca 1952 r. dekretów z dnia 12 grudnia 1981 r. „o stanie wojennym” oraz „o postępowaniach szczególnych w sprawach o przestępstwa i wykroczenia w czasie obowiązywania stanu wojennego”, co stanowiło represje wobec przeciwników politycznych w postaci ograniczenia praw konstytucyjnych.

Kilkakrotnie na posiedzeniach Kolegium (m.in. 29 czerwca 2005 r. i 14 września 2005 r.) poruszano sprawę przekazywania akt byłej Głównej Komisji Badania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu do Centrali Badania Zbrodni Nazistowskich w Ludwigsburgu i innych zagranicznych instytucji ścigania. Członkowie Kolegium zapoznawali się z wynikami prac powołanego przez prezesa IPN Zespołu do wyjaśnienia okoliczności faktycznych przekazania poza terytorium Rzeczypospolitej Polskiej akt prowadzonych śledztw i materiałów archiwalnych. Po wysłuchaniu końcowego raportu Zespołu Kolegium na posiedzeniu w dniu 13 czerwca 2006 r. przyjęło stanowisko o potrzebie skierowania sprawy na drogę postępowania prokuratorskiego. Zwróciło się również do prezesa IPN z prośbą o przygotowanie projektu działań mających na celu odzyskanie wszystkich dokumentów, które zostały przekazane podmiotom zagranicznym przez Instytut Pamięci Narodowej oraz przez instytucje, których Instytut jest następcą prawnym.

4. Zadania związane z ustalaniem programów badawczych w zakresie opracowywania działalności organów bezpieczeństwa państwa, a także informowania oraz edukacji społeczeństwa

W kwestiach ustalania programów badawczych w zakresie opracowywania działalności organów bezpieczeństwa państwa, a także informowania oraz edukacji społeczeństwa, Kolegium zatwierdzało przedstawiane przez kierownictwo Biura Edukacji Publicznej plany działalności BEP, zarówno roczne, jak wieloletnie. W ostatnim roku działalności, na posiedzeniu w dniu 19 kwietnia, Kolegium zaaprobowało *Plan działalności Biura Edukacji Publicznej IPN na lata 2006–2010*.

Działalność BEP, zarówno w zakresie badawczym, jak też w zakresie działań edukacyjnych, była oceniana pozytywnie. Kolegium wielokrotnie dawało wyraz satysfakcji, iż kierownictwu BEP udało się zebrać bardzo kompetentny zespół historyków, całe Biuro uzyskało zaś status cieszącego się szerokim uznaniem, wyjątkowo prężnego ośrodka badawczego, zajmującego się najnowszą historią Polski.

Równocześnie Kolegium wskazywało na nieliczne, lecz istotne mankamenty w pracy pionu historycznego IPN. Dostrzeżono, zwłaszcza wśród młodych pracowników naukowych BEP, tendencję do zamykania się w środowisku historyków IPN i ograniczania w badaniach do bazy źródłowej zdeponowanej w Instytucie Pamięci Narodowej. Zaniepokojenie tego rodzaju tendencją członkowie Kolegium wyrażali kilkakrotnie, m.in. podczas debaty nad *Planem działalności Biura Edukacji Publicznej IPN na lata 2006–2010*, wskazując, że prowadzi ona do wyizolowania się ze środowiska historycznego i grozi obniżeniem poziomu

merytorycznego prac. Kolegium każdorazowo, podejmując debatę nad działalnością pionu edukacyjnego, zwracało uwagę na konieczność szerszego udziału w organizowanych przez IPN konferencjach i seminariach naukowych naukowców spoza Instytutu. Zalecenia Kolegium przyniosły skutek m.in. w tej formie, że do publikowanych w kolejnych numerach „Biuletynu IPN” rozmów zapraszani są obok pracowników Instytutu badacze z innych ośrodków naukowych.

Ponadto Kolegium, dostrzegając ułomności organizacyjne procesu wydawniczego, w obrębie którego schodzą się, niekiedy zaś nakładają, kompetencje BEP oraz Gospodarstwa Pomocniczego IPN, zgłosiło kierownictwu Instytutu pomysł utworzenia wydawnictwa IPN. Pomysł ten nie został jednak wdrożony do realizacji. Kolegium wskazywało ponadto na ułomności dystrybucji wydawnictw IPN, stawiającej pod znakiem zapytania efektywność oddziaływania na przekonania i stan wiedzy historycznej społeczeństwa.

Należy wreszcie zwrócić uwagę na aktywny udział członków Kolegium w wypełnianiu zadań badawczych i edukacyjnych IPN, m.in. poprzez udział w konferencjach i seminariach naukowych, redagowanie publikacji IPN, jak też liczne publikacje prasowe i wywiady na tematy historyczne, związane z problematyką badawczą IPN.

W podsumowaniu pięciu lat funkcjonowania Biura Edukacji Publicznej IPN Kolegium w dniu 13 lipca 2005 r. odbyło spotkanie z kierownictwem Biura Edukacji Publicznej oraz naczelnikami oddziałowych biur edukacji publicznej, w czasie którego pozytywnie oceniło dotychczasowe kierunki oraz efekty pracy BEP.

5. Zatwierdzanie informacji rocznych prezesa o działalności Instytutu Pamięci Narodowej

Prezes Instytutu Pamięci, zobowiązany do złożenia Sejmowi raz w roku informacji z działalności, po upływie każdego roku przedstawiał stosowne sprawozdanie do zatwierdzenia przez Kolegium IPN. Każdorazowo członkowie Kolegium zgłaszali uwagi merytoryczne, koncepcyjne i redakcyjne, które były następnie częściowo uwzględniane w ostatecznej wersji przedstawianej Sejmowi. Zatwierdzenie każdej informacji rocznej o działalności Instytutu Pamięci odbywało się na mocy uchwały Kolegium. Były to uchwały: Nr 3/01 z dnia 6 lipca 2001 r., Nr 1/02 z dnia 12 sierpnia 2002 r., Nr 2/03 z dnia 19 listopada 2003 r., Nr 1/05 z dnia 5 stycznia 2005 r., Nr 1/06 z dnia 22 lutego 2006 r.

6. Zatwierdzanie aktów normatywnych regulujących organizację wewnętrzną IPN

Na podstawie art. 8 ust.3 ustawy z dnia 18 grudnia 1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu członkowie Kolegium IPN uchwałą Nr 10/00 z dnia 6 września 2000 r. zatwierdzili statut Instytutu.

Zatwierdzenie każdej zmiany w statucie następowało na wniosek prezesa i odbywało się na mocy uchwał: Nr 11/00 z dnia 6 listopada 2000 r., Nr 12/00 z dnia 22 listopada 2000 r., Nr 1/03 z dnia 23 kwietnia 2003 r., Nr 2/04 z dnia 8 grudnia 2004 r., Nr 2/06 z dnia 22 lutego 2006r. oraz Nr 3/06 z dnia 5 kwietnia 2006 r.

Prezes IPN przedstawiał również Kolegium projekty zmian w Regulaminie Organizacyjnym Instytutu. Członkowie Kolegium zgłaszali uwagi merytoryczne i redakcyjne, które były uwzględniane w wersji zatwierdzanej przez prezesa.

7. Inne formy aktywności Kolegium IPN

W ramach innych obowiązków, na prośbę prezesa IPN, członkowie Kolegium spotkali się m.in. z:

- Marianne Birthler – Pełnomocnikiem Federalnym ds. Dokumentów Służb Bezpieczeństwa b. NRD (26 marca 2002 r.),

- dr Arvydasem Anasauskasem – zastępcą dyrektora generalnego Centrum Badania Ludobójstwa i Ruchu Oporu Mieszkańców Litwy (12 września 2002 r.)
- członkami prezydium Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa (8 stycznia 2003 r.)
- Marianem Gulą – zastępcą prezesa słowackiego Instytutu Pamięci Narodu (19 maja 2004 r.).

Kolegium opiniowało także projekty porozumień o współpracy z krajowymi i zagranicznymi instytucjami badawczymi i społeczno-kulturalnymi, m.in.:

- Uniwersytetem Warmińsko-Mazurskim w Olsztynie,
- Akademią Bydgoską,
- Wyższą Szkołą Europejską w Krakowie,
- Uniwersytetem Mikołaja Kopernika w Toruniu,
- Uniwersytetem Gdańskim,
- Uniwersytetem Warszawskim,
- Uniwersytetem Marii Curie – Skłodowskiej w Lublinie,
- Uniwersytetem Śląskim w Katowicach,
- Uniwersytetem Jagiellońskim w Krakowie,
- Katolickim Uniwersytetem Lubelskim,
- Fundacją Centrum Dokumentacji Czynu Niepodległościowego w Krakowie,
- Federalnym Urzędem do spraw Dokumentów Służb Bezpieczeństwa byłej Niemieckiej Republiki Demokratycznej,
- Muzeum Holocaustu w Waszyngtonie (porozumienie z przyczyn merytorycznych i formalnych zostało negatywnie zaopiniowane przez Kolegium IPN).

Na prośbę prezesa Instytutu Pamięci Narodowej lub z własnej inicjatywy Kolegium kilkakrotnie zajmowało stanowisko w ważnych i budzących zainteresowanie społeczne sprawach dotyczących działalności IPN, m.in.:

- 2 lutego 2005 r. w sprawie publicznego ujawnienia treści tzw. listy Wildsteina, tj. katalogu „Akta osobowe”, udostępnianego od jesieni roku poprzedniego badaczom w czytelni warszawskiej IPN (załącznik nr 3);
- 23 lutego 2005 r. w sprawie udostępnienia żądanych dokumentów Sejmowej Komisji Śledczej, tzw. orlenowskiej;
- 27 kwietnia 2005 r. w sprawie ujawnienia nazwiska o. Hejmo członkowie Kolegium krytycznie odnieśli się do enuncjacji medialnych prezesa IPN o agenturze komunistycznych służb specjalnych działających w otoczeniu Jana Pawła II; uznali jednak, że w sytuacji, gdy wywołują one dalsze zamieszanie i spekulacje, należy je przeciąć, podając do powszechnej wiadomości nazwisko osoby, o której mówił prezes.

Przewodniczący Kolegium z urzędu pełnił funkcję członka Kapituły Nagrody „Kustosz Pamięci Narodowej” im. G. Jakubowskiego. Wybrani członkowie Kolegium weszli w skład Rady Programowej półrocznika naukowego IPN „Pamięć i Sprawiedliwość” oraz komisji oceniającej merytorycznie realizację przez Ośrodek „Karta” zadania zleconego, jakim jest prowadzenie programu Indeks Represjonowanych, finansowanego z budżetu IPN w ramach dotacji celowej.

Osobne miejsce w pracach Kolegium w okresie objętym niniejszą informacją zajęły sprawy przygotowania projektu nowelizacji ustawy o IPN. Ujawnione w toku 5-letniej działalności poważne niedoskonałości obowiązującej ustawy z dnia 18 grudnia 1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu dały asumpt do przygotowania i przedłożenia podmiotom posiadającym inicjatywę ustawodawczą projektu zmian w dotychczasowych regulacjach. Projekt taki, przygotowany przez wewnętrzny zespół powołany przez prezesa Instytutu, stanowił przedmiot dalszych prac Kolegium, zakończonych w dniu 13 kwietnia 2005 r. Projekt nowelizacji, zgodnie z wolą Kolegium, prezes Instytutu przekazał marszałkowi Sejmu RP. Wobec zbliżającego się do końca procesu nowelizacji ustawy o IPN Kolegium, stanowiskiem z dnia 5 kwietnia 2006

r. (załącznik nr 4), wyraziło obawę, że nowe regulacje mogą utrudnić skuteczne i rzetelne wykonanie przez Instytut jego zadań podstawowych, którymi są: ściganie zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu oraz badania nad reżimem komunistycznym i publiczna edukacja w tym zakresie.

8. Podsumowanie

Pierwsza kadencja Kolegium IPN pozwoliła zweryfikować w praktyce zakres jego ustawowych uprawnień i ustalić jego miejsce w strukturze i działalności Instytutu Pamięci Narodowej.

Zwłaszcza w pierwszym okresie tworzenia Instytutu, gdy szereg czynników powodował, że pojawiły się trudności z wyłonieniem kandydata na pierwszego prezesa IPN, Kolegium było jedynym funkcjonującym załączkiem tej instytucji. Jego istnienie warunkowało wszystkie dalsze działania, które umożliwiły w ciągu lat stworzenie Instytutu.

Koncepcja Kolegium jako instytucji kontrolno-doradczej sprawdziła się. Kolegium posiadało możliwość monitorowania pracy Instytutu oraz zwracania się z uwagami i sugestiami do prezesa IPN, a jednocześnie nie paraliżowało jednoosobowego procesu decyzyjnego. Kolegium wielokrotnie interweniowało, wskazując prezesowi obszary funkcjonowania Instytutu wymagające doraźnej interwencji bądź zasadniczych zmian. Prezes w trudnych sytuacjach zawsze znajdował wsparcie w Kolegium, nawet wówczas, gdy nie wszystkie jego decyzje były przez to gremium w pełni akceptowane. Zasadniczą rolę odegrało Kolegium w procesie nadzorowania procesu przekazywania dokumentów do archiwum Instytutu, zwłaszcza z zasobów służb specjalnych. Dzięki systematycznym działaniom Kolegium, proces ten postępował, a kolejni szefowie służb byli ustawicznie napominani o konieczności wywiązywania się z ustawowych obowiązków w tym zakresie. Ważną prerogatywą Kolegium było także rozstrzyganie sporów między prezesem IPN a szefami służb w odniesieniu do zawartości tzw. zbioru zastrzeżonego. Jak się wydaje, decyzje podejmowane w tej sprawie przez Kolegium starały się umiejętnie godzić potrzebę umieszczenia jak największej ilości dokumentów w zbiorze ogólnym z jednoczesnym odpowiedzialnym podejściem do ochrony danych wrażliwych ze względu na bezpieczeństwo państwa. Pomimo że członkowie Kolegium byli rekomendowani przez różne środowiska polityczne, w swej pracy starali się zachowywać obiektywizm oraz unikać decyzji podyktowanych politycznymi uwarunkowaniami. Praktyka zachowania pluralizmu politycznego przy doborze składu Kolegium zasługuje więc na kontynuację. Kolegium w toku wypracowywania opinii dążyło do osiągnięcia konsensusu. Podejmowało także w trybie głosowania uchwały i stanowiska (wykaz w załączeniu). Prace Kolegium miały niemały wpływ na całokształt funkcjonowania Instytutu Pamięci Narodowej. Przyczyniły się do tego, że stał się on ważną częścią polskiego życia publicznego i ośrodkiem obywatelskiej debaty o przeszłości, ale często i teraźniejszości państwa polskiego.

Uchwały Kolegium IPN

- Uchwała nr 1/99 Kolegium IPN – KŚZpNP z dnia 17 listopada 1999 r. w sprawie Regulaminu określającego tryb działania Kolegium Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu
- Uchwała nr 1/00 Kolegium IPN – KŚZpNP z dnia 19 stycznia 2000 r. w sprawie włączenia taśm magnetofonowych do dokumentacji posiedzeń Kolegium IPN–KŚZpNP
- Uchwała nr 2/00 Kolegium IPN – KŚZpNP z dnia 19 stycznia 2000 r. w sprawie wyłonienia prof. Andrzeja Chwalby jako kandydata Kolegium IPN – KŚZpNP na stanowisko prezesa Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu
- Uchwała nr 3/00 Kolegium IPN – KŚZpNP z dnia 26 stycznia 2000 r. w sprawie przekazania marszałkowi Sejmu RP rezygnacji prof. Andrzeja Chwalby z ubiegania się o urząd prezesa Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu
- Uchwała nr 4/00 Kolegium IPN – KŚZpNP z dnia 9 lutego 2000 r. w sprawie zamknięcia listy kandydatów na prezesa Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu obejmującej osiem zgłoszonych osób i jeden wakat do dyspozycji władz centralnych PSL
- Uchwała nr 5/00 Kolegium IPN – KŚZpNP z dnia 23 lutego 2000 r. w sprawie regulaminu udostępniania dokumentów wytworzonych w wyniku działania Kolegium IPN–KŚZpNP
- Uchwała nr 6/00 Kolegium IPN – KŚZpNP z dnia 20 marca 2000 r. w sprawie przekazania do sprawdzenia dwóch kandydatów na prezesa Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w wypadku uzyskania przez nich równej liczby głosów podczas głosowania Kolegium IPN–KŚZpNP
- Uchwała nr 7/00 Kolegium IPN – KŚZpNP z dnia 3 kwietnia 2000 r. w sprawie jednego powtórzenia głosowania członków Kolegium IPN – KŚZpNP w przypadku, gdy dwaj kandydaci otrzymają w głosowaniu Kolegium IPN – KŚZpNP równą liczbę głosów
- Uchwała nr 8/00 Kolegium IPN – KŚZpNP z dnia 26 kwietnia 2000 r. w sprawie nierozpatrywania w nowej turze wyłaniania kandydata na prezesa IPN-KŚZpNP kandydatur osób, które w poprzedniej turze otrzymały negatywną kwalifikację Kolegium IPN – KŚZpNP lub nie zostały zaakceptowane przez Sejm RP
- Uchwała nr 9/00 Kolegium IPN – KŚZpNP z dnia 24 sierpnia 2000 r. w sprawie zasad i trybu przejmowania dokumentów archiwalnych przez Instytut Pamięci Narodowej – Komisję Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu
- Uchwała nr 10/00 Kolegium IPN – KŚZpNP z dnia 6 września 2000 r. w sprawie statutu Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu
- Uchwała nr 11/00 Kolegium IPN – KŚZpNP z dnia 6 listopada 2000 r. zmieniająca uchwałę w sprawie statutu Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu
- Uchwała nr 12/00 Kolegium IPN – KŚZpNP z dnia 22 listopada 2000 r. zmieniająca uchwałę w sprawie statutu Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu
- Uchwała nr 1/01 Kolegium IPN – KŚZpNP z dnia 16 maja 2001 r. w sprawie zobowiązania prezesa Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu do uzgodnienia, w drodze umowy, z Rzecznikiem Interesu Publicznego szczegółowego trybu udostępnienia dokumentów niezbędnych

do przeprowadzenia dowodów w związku z wykonywaniem zadań określonych w ustawie o ujawnieniu pracy lub służby w organach bezpieczeństwa państwa lub współpracy z nimi w latach 1944–1990 osób pełniących funkcje publiczne

- Uchwała nr 2/01 Kolegium IPN – KŚZpNP z dnia 16 maja 2001 r. zmieniająca uchwałę w sprawie zasad i trybu przejmowania dokumentów archiwalnych przez Instytut Pamięci Narodowej – Komisję Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu
- Uchwała nr 3/01 Kolegium IPN – KŚZpNP z dnia 6 lipca 2001 r. w sprawie informacji rocznej o działalności Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w okresie 1 lipca 2000 r. – 30 czerwca 2001 r.
- Uchwała nr 4/01 Kolegium IPN – KŚZpNP z dnia 25 lipca 2001 r. w sprawie zobowiązania prezesa Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu do wystąpienia do szefa Wojskowych Służb Informacyjnych z pismem żądającym przekazania do IPN-KŚZpNP w terminie 30 dni wszystkich pozostających w dyspozycji WSI materiałów archiwalnych, które powinny być przekazane zgodnie z ustawą o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu
- Uchwała nr 5/01 Kolegium IPN – KŚZpNP z dnia 25 lipca 2001 r. zmieniająca uchwałę w sprawie zasad i trybu przejmowania dokumentów archiwalnych przez Instytut Pamięci Narodowej – Komisję Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu
- Uchwała nr 6/01 Kolegium IPN – KŚZpNP z dnia 26 września 2001 r. zmieniająca Regulamin określający tryb działania Kolegium Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu
- Uchwała nr 1/02 Kolegium IPN – KŚZpNP z dnia 12 września 2002 r. w sprawie informacji rocznej o działalności Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w okresie od 1 lipca 2001 r. do 30 czerwca 2002 r.
- Uchwała nr 1/03 Kolegium IPN – KŚZpNP z dnia 23 kwietnia 2003 r. zmieniająca uchwałę w sprawie statutu Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu
- Uchwała nr 2/03 Kolegium IPN – KŚZpNP z dnia 19 listopada 2003 r. w sprawie informacji rocznej o działalności Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w okresie od 1 lipca 2002 r. do 30 czerwca 2003 r.
- Uchwała nr 1/04 Kolegium IPN – KŚZpNP z dnia 2 czerwca 2004 r. w sprawie udostępniania dokumentów przedstawicielom środków społecznego przekazu – Uchwała nr 2/04 Kolegium IPN – KŚZpNP z dnia 8 grudnia 2004 r. zmieniająca uchwałę w sprawie statutu Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu
- Uchwała nr 1/05 Kolegium IPN – KŚZpNP z dnia 5 stycznia 2005 r. w sprawie informacji rocznej o działalności Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w okresie od 1 lipca 2003 r. do 30 czerwca 2004 r.
- Uchwała nr 2/05 Kolegium IPN – KŚZpNP z dnia 2 lutego 2005 r. w sprawie zasad i trybu przeprowadzenia konkursu na stanowisko prezesa Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu
- Uchwała nr 3/05 Kolegium IPN – KŚZpNP z dnia 14 września 2005 r. w sprawie szczegółowego sposobu głosowania członków Kolegium Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu dotyczącego wyboru, w drodze konkursu, kandydata na stanowisko prezesa Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu

- Uchwała nr 4/05 Kolegium IPN – KŚZpNP z dnia 14 września 2005 r. w sprawie dopuszczenia Andrzeja Przewoźnika do drugiego etapu konkursu na prezesa Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu
- Uchwała nr 5/05 Kolegium IPN – KŚZpNP z dnia 9 listopada 2005 r. w sprawie umorzenia postępowania odwoławczego w sprawie odwołania od decyzji Nr 124/Z/05 prezesa Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu z dnia 23 września 2005 r.
- Uchwała nr 1/06 Kolegium IPN – KŚZpNP z dnia 22 lutego 2006 r. w sprawie informacji rocznej o działalności Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w okresie od 1 lipca 2004 r. do 30 czerwca 2005 r.
- Uchwała nr 2/06 Kolegium IPN – KŚZpNP z dnia 22 lutego 2006 r. zmieniająca uchwałę w sprawie statutu Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu
- Uchwała nr 3/06 Kolegium IPN – KŚZpNP z dnia 5 kwietnia 2006 r. w sprawie ogłoszenia tekstu jednolitego statutu Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu
- Uchwała nr 4/06 Kolegium IPN – KŚZpNP z dnia 13 czerwca 2006 r. w sprawie upoważnienia przewodniczącego Kolegium Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu do wglądu do dokumentów zastrzeżonych przez ministra Obrony Narodowej, należących do wyodrębnionego, tajnego zbioru w archiwum Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu
- Uchwała nr 5/06 Kolegium IPN – KŚZpNP z dnia 28 czerwca 2006 r. w sprawie podpisania aneksu do „Ustaień dotyczących szczegółowego trybu przekazywania z zasobów Wojskowych Służb Informacyjnych do Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu dokumentów wytworzonych lub zgromadzonych przez wojskowe organa bezpieczeństwa przed dniem 31 grudnia 1990 r.”
- Uchwała nr 6/06 Kolegium IPN – KŚZpNP z dnia 2 sierpnia 2006 r. w sprawie informacji o działalności Kolegium Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w okresie od września 1999 r. do sierpnia 2006 r.

Stanowiska Kolegium IPN

- 6 września 2000 r. Kolegium IPN przyjęło kryteria pierwszeństwa w uzyskaniu dostępu do wnioskowanych dokumentów/otrzymania odpowiedzi na zapytanie o status pokrzywdzonego – 14 marca 2001 r. Kolegium IPN przyjęło stanowisko w sprawie zbrodni w Jedwabnem
- 4 kwietnia 2001 r. Kolegium IPN przyjęło stanowisko w sprawie śledztwa dotyczącego aspektów prawnych wprowadzenia stanu wojennego
- 12 czerwca 2002 r. Kolegium IPN wyraziło brak akceptacji dla praktyki kierowania przez UOP do tzw. zbioru zastrzeżonego dokumentów tylko na tej podstawie, że w przeszłości były wytworzone przez kontrwywiad i wywiad MSW
- 14 maja 2003 r., Kolegium IPN wskazało na potrzebę intensyfikacji opracowywania pomocy archiwalnych
- 29 października 2003 r. Kolegium IPN przyjęło stanowisko w sprawie akt oznaczonych przez wytwórców sygnaturą „I”
- 10 marca 2004 r. Kolegium IPN przyjęło stanowisko w sprawie śledztwa dotyczącego funkcjonowania w strukturach MSW związku przestępczego mającego na celu dokonywanie przestępstw wobec działaczy opozycji politycznej i duchowieństwa
- 28 kwietnia 2004 r. Kolegium IPN przyjęło stanowisko w sprawie zbrodni katyńskiej

- 2 czerwca 2004 r. Kolegium IPN wydało oświadczenie w związku z rozpowszechnianymi publicznie informacjami nt. udostępnienia funkcjonariuszom Agencji Wywiadu dokumentów dotyczących prezesa Rady Ministrów Pana Marka Belki
- 2 lutego 2005 r. Kolegium IPN przyjęło stanowisko w sprawie publicznego ujawnienia treści tzw. listy Wildsteina, tj. katalogu „Akta osobowe”
- 23 lutego 2005 r. Kolegium IPN przyjęło stanowisko w sprawie udostępnienia żądanych dokumentów Sejmowej Komisji Śledczej, tzw. orlenowskiej
- 23 lutego 2005 r. Kolegium IPN przyjęło stanowisko w sprawie wystąpienia GIODO
- 9 marca 2005 r. Kolegium IPN przyjęło stanowisko w sprawie znowelizowanej ustawy o IPN
- 13 kwietnia 2005 r. Kolegium IPN przyjęło stanowisko w sprawie projektu ustawy o zmianie ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej, ustosunkowując się do propozycji nowelizacji przepisów dotyczących działalności pionu śledczego Instytutu
- 27 kwietnia 2005 r. Kolegium IPN przyjęło stanowisko w sprawie ujawnienia nazwiska o. Hejmo
- 14 września 2005 r. Kolegium IPN przyjęło stanowisko w sprawie oceny polityki ścigania przestępstw przez prokuratorów IPN
- 5 kwietnia 2006 r. Kolegium IPN przyjęło stanowisko w sprawie projektów ustaw „o zmianie ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej” oraz „o ujawnieniu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa komunistycznego”
- 13 czerwca 2006 r. Kolegium IPN przyjęło stanowisko o potrzebie skierowania sprawy przekazywania materiałów śledztw prowadzonych przez Główną Komisję Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu podmiotom zagranicznym na drogę postępowania prokuratorskiego
- 13 czerwca 2006 r. Kolegium IPN zwróciło się do prezesa IPN-KŚZpNP z prośbą o przygotowanie projektu działań mających na celu odzyskanie wszystkich dokumentów, które zostały przekazane podmiotom zagranicznym przez Instytut Pamięci Narodowej oraz przez instytucje, których Instytut jest następcą prawnym.

UCHWAŁA NR 9/00
KOLEGIUM INSTYTUTU PAMIĘCI NARODOWEJ
KOMISJI ŚCIGANIA ZBRODNI PRZECIWKO NARODOWI POLSKIEMU

z dnia 24 sierpnia 2000 r.

w sprawie zasad i trybu przejmowania dokumentów archiwalnych
przez Instytut Pamięci Narodowej
– Komisję Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu

Na podstawie art. 23 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 18 grudnia 1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (Dz. U. Nr 155, poz. 1016, z 1999 r. Nr 38, poz. 360 oraz z 2000 r. Nr 45, poz. 553) uchwała się, co następuje:

§ 1.

Na wniosek Prezesa Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, określa się zasady i tryb przejmowania dokumentów archiwalnych przez Instytut Pamięci Narodowej – Komisję Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, stanowiące załącznik do uchwały.

§ 2.

Uchwała wchodzi w życie z dniem powzięcia.

Przewodniczący Kolegium

Andrzej Grajewski

Załącznik
do uchwały Kolegium Instytutu Pamięci
Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni
przeciwko Narodowi Polskiemu, Nr 9/00
z dnia 24 sierpnia 2000 r.

Zasady i tryb przejmowania dokumentów archiwalnych przez Instytut Pamięci Narodowej – Komisję Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu

§ 1.

Dokumenty archiwalne przejmowane są przez Instytut Pamięci Narodowej – Komisję Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, zwany dalej „IPN”, do wyodrębnionych pomieszczeń (archiwów), których wyłącznym dysponentem jest IPN.

§ 2.

Dokumenty z instytucji i urzędów centralnych zobowiązanych ustawowo do przekazania dokumentów do IPN przejmowane są przez Biuro Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów.

§ 3.

Dokumenty z jednostek terenowych instytucji i urzędów zobowiązanych ustawowo do przekazania dokumentów do IPN przejmowane są przez oddziałowe biura udostępniania i archiwizacji dokumentów.

§ 4.

1. W przypadku istnienia na terenie działania oddziału IPN znacznej ilości dokumentów, mogą być one gromadzone w wydziałach udostępniania i archiwizacji dokumentów utworzonych w delegaturach IPN.
2. Prezes IPN określa, na wniosek dyrektora Biura Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów podział przejmowanych dokumentów między Biuro Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów i oddziałowe biura udostępniania i archiwizacji dokumentów.

§ 5.

Ustala się następującą kolejność przejmowania dokumentów:

- 1) Urząd Ochrony Państwa – dokumenty z archiwum centralnego zostaną przejęte przez Biuro Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów, a materiały z archiwów delegatur zostaną przejęte przez oddziałowe biura udostępniania i archiwizacji dokumentów,
- 2) Wojskowe Służby Informacyjne – dokumenty z archiwum centralnego zostaną przejęte przez Biuro Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów, a materiały z archiwów delegatur zostaną przejęte przez oddziałowe biura udostępniania i archiwizacji dokumentów,
- 3) Policja – dokumenty z archiwum Komendy Głównej Policji zostaną przejęte przez Biuro Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów, a materiały z archiwów jednostek terenowych zostaną przejęte przez oddziałowe biura udostępniania i archiwizacji dokumentów oraz przez wydziały udostępniania i archiwizacji dokumentów właściwych terytorialnie delegatur,
- 4) Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji – dokumenty zostaną przejęte przez Biuro Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów,

- 5) Straż Graniczna – dokumenty zostaną przejęte przez Biuro Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów,
- 6) dokumenty z pozostałych urzędów i instytucji wymienionych w ustawie zostaną przejęte odpowiednio przez Biuro Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów, oddziałowe biura udostępniania i archiwizacji dokumentów oraz wydziały udostępniania i archiwizacji dokumentów właściwych terytorialnie delegatur.

§ 6.

W przypadku dokumentów, które znajdują się w dyspozycji Urzędu Ochrony Państwa, Wojskowych Służb Informacyjnych, Policji i Straży Granicznej, jako pierwsze przejmowane będą akta operacyjne obejmujące materiały sieci agenturalnej, spraw operacyjnych, spraw śledczych oraz spraw obiektowych.

§ 7.

W celu szybkiego i sprawnego przejęcia dokumentów, o których mowa w § 6, oraz ich zgromadzenia w archiwach IPN dokumenty te przejmowane będą w dwóch etapach.

§ 8.

Podstawą przeglądu dokumentów, o których mowa w § 6, będą dzienniki rejestracyjne, zaś podstawą wstępnego przejęcia spisy zdawczo-odbiorcze sporządzone do jednej teczki przez dwuosobowe zespoły, w skład których wchodzi: jeden przedstawiciel IPN wyznaczony przez dyrektora Biura Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów i jeden przedstawiciel dotychczasowego dysponenta.

§ 9.

1. Dokumenty zewidencjonowane w sposób określony w § 8 zamykane będą w numerowanych zaplombowanych pudłach i przewożone do odpowiednich archiwów IPN.
2. Na spisach zdawczo-odbiorczych zaznacza się numer pudła, w którym znajduje się określonateczka.

§ 10.

1. Ostateczne przejęcie dokumentów następuje w archiwach IPN przez zespoły, o których mowa w § 8, po przeprowadzeniu dokładnego, z dokładnością co do strony, scontrum (zgodności bądź niezgodności zawartości teczki ze spisem treści).
2. Wyniki scontrum odnotowuje się w spisach zdawczo-odbiorczych.

§ 11.

1. W następnej kolejności z archiwów jednostek organizacyjnych, o których mowa w § 5 pkt. 1–3 i 5 przejmowane są:
 - 1) akta służbowe funkcjonariuszy i innych osób wymienionych w ustawie,
 - 2) kartoteki ewidencyjne, w tym kartoteka ogólnoinformacyjna Urzędu Ochrony Państwa,
 - 3) akta administracyjne.
2. Do zasad przejmowania dokumentów, o których mowa ust. 1, stosuje się odpowiednio postanowienia § 8–10.

§ 12.

1. Podstawą przejmowania dokumentów, o których mowa w § 11, są spisy zdawczo-odbiorcze oraz inwentarze kartkowe lub książkowe.
2. Na podstawie analogicznych pomocy ewidencyjnych przejmowane są dokumenty z urzędów i instytucji, o których mowa w § 5 pkt 4 i 6.

§ 13.

Z chwilą przejęcia dokumentów struktury archiwalne IPN – poza zadaniami wynikającymi z ustawy – przejmują, w odniesieniu do zgromadzonego zasobu obowiązki związane z wypełnianiem zadań przez Rzecznika Interesu Publicznego, Urząd do spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych, Stowarzyszenie „Polsko-Niemieckie Pojednanie”, sądy, prokuratury oraz inne instytucje, urzędy i osoby fizyczne.

Stanowisko Kolegium Instytutu Pamięci Narodowej w sprawie oceny polityki ścigania przez IPN przestępstw, o których mowa w art. 1 pkt 1 lit. a) ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu przyjęte na posiedzeniu w dniu 14 września 2005 r.

Polityka ścigania, realizowana przez pion śledczy Instytutu Pamięci Narodowej była przedmiotem obrad Kolegium w dniach 29 czerwca i 24 sierpnia 2005 r. Kolegium zapoznało się także z uwagami przesłanymi przez naczelników oddziałowych komisji ścigania, którzy mieli możliwość zapoznania się z protokołem posiedzenia Kolegium w dniu 29 czerwca br. Kolegium podziela opinię prokuratorów IPN, że bardzo istotny wpływ na ich pracę ma specyfika prowadzonych postępowań, wynikająca z:

- szczególnej kategorii prowadzonych śledztw, występujących w nich sprawców i świadków;
- mniejszych, w porównaniu z jednostkami prokuratury powszechnej, możliwości przeprowadzenia czynności dowodowych;
- obowiązku stosowania w prowadzonych postępowaniach nie tylko Kodeksu postępowania karnego, ale i ustawy o IPN;
- czasochłonności kwerend materiałów archiwalnych przechowywanych w archiwum IPN i innych archiwach państwowych.

Kolegium IPN przyznaje, że uwarunkowania te mają wpływ na czasochłonność wykonywanych czynności procesowych. Niemniej, zastrzeżenia Kolegium budzi:

- niewielka efektywność prowadzonych śledztw. W ciągu pięciu lat wniesiono zaledwie 91 aktów oskarżenia (1 akt oskarżenia na 1 prokuratora);
- długotrwałość a czasami wręcz przewlekłość niektórych prowadzonych postępowań;
- bardzo mała ilość a także skuteczność śledztw prowadzonych w stosunku do sędziów i prokuratorów w sprawach tzw. zbrodni sądowych popełnionych w okresie powojennym, których liczbę dyrektor Głównej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu prof. Witold Kulesza ocenia na ok. 4000. Prowadzono zaledwie 48 postępowań w tych sprawach, natomiast skierowano tylko 14 aktów oskarżenia;
- powyższa uwaga dotyczy także śledztw w stosunku do funkcjonariuszy urzędu bezpieczeństwa i służby bezpieczeństwa;
- wszczynanie śledztw, których efekty z uwagi na brak dostępu do zagranicznych dokumentów archiwalnych według najwyższego prawdopodobieństwa będą posiadały znikomą wartość procesową i historyczną. Zaznaczyć należy, iż śledztwa te absorbują wielu prokuratorów i znaczne środki;
- brak należytej współpracy pionu śledczego z archiwalnym i edukacyjnym;
- brak należytego nadzoru nad prowadzonymi w oddziałowych komisjach śledztwami, w szczególności wszczynanymi z urzędu bądź toczącymi się opieszale.

Stanowisko Kolegium Instytutu Pamięci Narodowej przyjęte na posiedzeniu w dniu 2 lutego 2005 r.

Kolegium po wysłuchaniu informacji przedstawionych przez Prezesa Instytutu Pamięci Narodowej wyraża pełne zaufanie dla jego osoby i działań oraz stwierdza, co następuje:

1. Wyrażamy ubolewanie z powodu incydentu, w wyniku którego doszło do nadużycia dobrej wiary Instytutu i jego pracowników poprzez kolportowanie przez niektóre środowiska bazy danych p.n. „Akta osobowe”, która od listopada 2004 r. znajduje się w czytelni IPN w Warszawie.
2. Uważamy za konieczne ponowne zwrócenie uwagi na fakt, iż tylko część nazwisk znajdujących się w tej bazie danych dotyczy tajnych współpracowników SB, toteż określanie jej jako „listy agentów” czy „spisu agentów” jest całkowicie nieuprawnione, a moralnie godne potępienia.
3. Apelujemy więc do opinii publicznej, a w szczególności do przedstawicieli mediów i polityków, o rzeczową debatę nad przebiegiem i skutkami incydentu.
4. Sprzeciwiamy się wykorzystywaniu dla doraźnych celów politycznych zarówno pomocy archiwalnych, jak i dokumentów udostępnianych zgodnie z ustawą o IPN.
5. Deklarujemy, iż zarówno ten incydent, jak i jego polityczne reperkusje, nie zahamują procesu coraz szerszego udostępniania – osobom pokrzywdzonym oraz instytucjom i osobom upoważnionym przez ustawę o IPN – dokumentów służb specjalnych i aparatu represji PRL. Proces ten trwa od momentu, gdy Instytut zaczął przejmować dokumenty, a jego tempo i zakres regulowane są zarówno przez zapisy ustawy o IPN i inne obowiązujące akty prawne, jak i możliwości techniczne oraz kadrowe Instytutu.
6. Uważamy, iż osobom pokrzywdzonym, których nazwiska znajdują się w kolportowanej bazie danych „Akta osobowe”, należy udostępniać materiały archiwalne w trybie przyspieszonym.
7. Zwracamy też uwagę na konieczność pilnego uproszczenia i zracjonalizowania procedury udostępniania dokumentów dla celów badawczych.
8. Oczekujemy, iż powołany na wniosek Kolegium przez Prezesa Instytutu zespół ds. przygotowania projektu nowelizacji ustawy o IPN przedstawi ostateczny projekt przedmiotowej nowelizacji do końca marca br.

Stanowisko Kolegium Instytutu Pamięci Narodowej z dnia 5 kwietnia 2006 r.

Kolegium po dyskusji nad projektami ustaw „o zmianie ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej” oraz „o ujawnieniu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa komunistycznego” wyraża obawę, że jednocześnie:

- znaczne rozszerzenie listy funkcji, stanowisk i zawodów objętych obowiązkiem przedstawienia zaświadczenia o istnieniu w archiwach IPN dokumentów dotyczących osób pełniących te funkcje/stanowiska lub wypełniających dany zawód,
- ustanowienie obszernego zestawu informacji, które muszą zostać podane w takim zaświadczeniu,
- ustalenie krótkich terminów na wydanie zaświadczenia,
- wyznaczenie krótkiego *vacatio legis*,
- wprowadzenie powszechnego dostępu do dokumentów dotyczących osób pełniących funkcje publiczne, a w tym nałożenie obowiązku wyłączenia z udostępniania informacji dotyczących „szczegółów życia intymnego” zawartych w dokumentach,

spowoduje niemożliwość skutecznego i rzetelnego wykonania przez Instytut postanowień ustaw i może skutkować licznymi błędami i nieprawidłowościami w ich realizacji.

Nałożenie na Instytut tak rozległych zadań rodzi też niebezpieczeństwo, iż jego działalność zostanie zdominowana przez procedury, które można nazwać lustracyjnymi, ze szkodą dla podstawowych zadań Instytutu, którymi są: ściganie zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu oraz badania nad reżimem komunistycznym i publiczna edukacja w tym zakresie.